

РЕЗЮМЕ

О. В. Кузнецова. Развитие творческой самостоятельности будущего учителя музыки в процессе занятий хорovým дирижированием.

В статье анализируется проблема развития творческой активности будущего учителя музыки в процессе занятий хорovým дирижированием. Самостоятельная работа творческого характера рассматривается как один из видов учебной деятельности будущего учителя музыки. Освещается ее содержание, классификация, виды и типы. Определяются система заданий и этапы формирования самостоятельности студентов в процессе их дирижерско-хоровой подготовки.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самоусовершенствование, поисковая творческая деятельность, познавательная активность, художественно-творческая самостоятельность, системность, дирижерская подготовка.

SUMMARY

O. Kuznecova. Development of creative independence of future music master in the process of employments choral conducting.

In the article the problem of development of creative activity of future music master is analysed in the process of employments after the choral conducting. Independent work of creative character is examined as one of types of educational activity of future music master. Its maintenance, classification, kinds and types, lights up. The system of tasks and stages of forming of independence of students is determined in the process of their bandleader-choral preparations.

Key words: independent study, self-improvement, the search creative activity, cognitive activity, artistic and creative independence, system, conductor training.

УДК 37.041:140.8:37-057.875:316.32

В. А. Матвеева

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

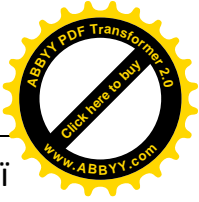
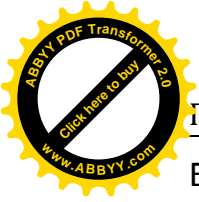
СТАНОВЛЕННЯ КОРДОЦЕНТРИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ЇХ ПОВНОЦІННОГО САМОРОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано потреби у формуванні кордоцентричного світогляду студентів вищих педагогічних навчальних закладів, який є невід'ємною умовою їх професійного становлення, важливим етапом національного та морально-етичного виховання студентської молоді, одним із чинників ефективного засвоєння і творчого переосмислення майбутніми педагогами етнокультурних цінностей української нації.

Ключові слова: національне виховання, кордоцентризм, світогляд, глобалізація, Болонський процес, уніфікація, суб'єкт-суб'єктний підхід, саморозвиток.

Постановка проблеми. Стрімке входження незалежної України в європейський культурний простір дедалі впевненіше визначає напрями реформування вітчизняної вищої школи та її спрямованість на глобалізацію й уніфікацію вимог і стандартів якості підготовки молодого фахівця. Це, з одного боку, відкриває нові можливості й перспективи, зокрема в освоєнні універсальних інформаційних технологій, а з другого боку, спонукає до обґрунтованих роздумів над вірогідними негативними наслідками зазначеної освітньої політики.

Як слушно зауважує Н. Цимбалюк, жорстко регламентований функціональний підхід до становлення майбутнього фахівця, властивий

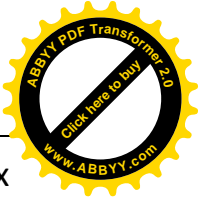
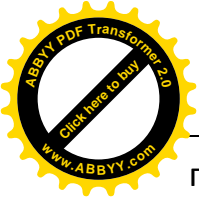

Болонській системі, суперечить основній соціальній меті вищої української освіти, що формулюється в Законі України «Про освіту» та в інших чинних законодавчих документах як підготовка інтелектуально розвиненої людини, креативно мислячої особистості із значним соціальним капіталом. Дослідниця підкреслює, що сучасна орієнтація освітніх реформ налаштована передусім на формування функціонера-виконавця, здатного ефективно реалізовувати обмежену кількість операцій, що не відповідає ні національним традиціям української педагогіки, ні актуальним запитам доби. Перехід на Болонську систему навчання в теперішніх умовах глобалізації освіти пов'язаний з досить деструктивною тенденцією відмови від фундаментальної підготовки на користь ранньої спеціалізації, надмірної прагматизації отриманих знань, суто виробничих умінь і навичок. Водночас саме широка гуманітарна підготовка допомагає спеціалісту зорієнтуватися у складних професійних ситуаціях, мислити ґрунтовно, підтримувати свій професійно-освітній рівень шляхом безперервної самоосвіти, швидко змінювати профіль спеціалізації [4].

Ця думка є особливо актуальною, коли мова йде про навчання майбутніх педагогів – представників тієї професії, яка, крім вузькоспеціальних знань із фахових предметів, вимагає ще й наявності досконалої ерудиції, постійного самовдосконалення й саморозвитку через оволодіння комплексом дисциплін загальнопедагогічного і психологічного циклів. Лише наділений високим інтелектуальним потенціалом та здатний до творчого переосмислення й генерації етнокультурних цінностей, учитель зможе повноцінно виховувати нове покоління свого народу.

Плекання гармонійно розвиненої особистості майбутнього педагога може здійснюватися не інакше, ніж через засвоєння ним духовних надбань українськості, гуманних міжнаціональних відносин, формування стійких якостей патріота і громадянина України, високої професійної компетентності, морально-етичної культури. Це надзвичайно важливо в контексті реформування української освіти, що викликає описану вище суперечність між прагматичним функціоналізмом кредитно-модульної системи організації навчального процесу та соціальною потребою в багатоплановості педагогічного фаху в цілому.

Тому необхідним стає пошук шляхів оптимізації реформованого функціонального й соціального аспектів сучасної вищої педагогічної освіти. Одним із них є становлення кордоцентричного світогляду майбутніх

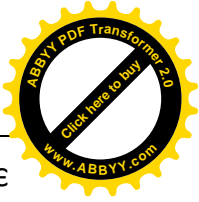
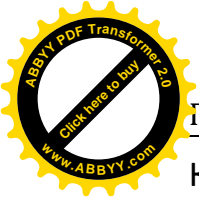

педагогів – важливого чинника їх повноцінного саморозвитку – в умовах освітньої глобалізації. Український кордоцентризм – «філософія серця» – увібрав не лише вчення про почуття як основний виразник світосприйняття людини, але й розуміння людського інтелекту як творчої сили, націленої не на репродуктивне, а на креативне сприйняття інформації. Кордоцентричне світосприйняття, аналізу якого присвячені праці Д. Чижевського, П. Юркевича, В. Винниченка, М. Шлемкевича, Є. Онацького, І. Мірчука, Н. Григорієва та ін., передбачає стимул до духовної творчості, генерування інтелектуальних цінностей через задоволення природної потреби людського ества в пізнанні і водночас рішучу відмову від обмеженого прагматизму. Саме цей концепт кордоцентричної філософії, з нашої точки зору, ілюструє шлях до розв'язання суперечності між вузькофункціональною «болонізацією» сучасної української освіти та специфічністю вітчизняної педагогічної традиції. Більш детальний розгляд питання вимагає здійснення аналізу кордоцентричного світогляду людини у працях численних дослідників – філософів, істориків, суспільствознавців, педагогів.

Аналіз актуальних досліджень. Перша спроба виділення основних рис кордоцентричного світосприйняття та обґрунтування їх педагогічних першовитоків була зроблена в монографії Д. Чижевського «Нариси з історії філософії на Україні», яка з'явилась у 1931 р. Говорячи про спосіб раціонального пізнання світу, мислитель припускає, що цілісне і продуктивне засвоєння людиною нових знань можливе тільки шляхом синтезу різних позицій, перехід від однієї істинної тези до іншої, протилежної, але в тій же мірі логічно аргументованої [5]. Підхід, що позиціонує себе як абсолютно істинний, з точки зору філософа не може вважатися таким.

Виходячи з цього, жодна національна філософія чи педагогіка не є універсальною з погляду гносеології. Самоцінним об'єктом пізнання може вважатися лише загальнолюдське, в якому об'єднуються безліч мисленневих підсистем. Водночас повнота цілого (загальнолюдського) у Д. Чижевського визначається досконалістю окремих його компонентів (національних складників усесвітнього культурного досвіду).

Проводячи паралель між поглядами автора «Нарисів» та змістом реформування української освіти XXI століття, відзначимо, що підхід Д. Чижевського до вдосконалення культурного цілого через підвищення якості його складників може стати змістовою основою адаптації нововведень Болонського процесу до особливостей української педагогіки.

Керуючись концепцією раціонального пізнання, яку розкриває Д. Чижевський, можливо виробити оптимальну методику складання модулів з різних навчальних дисциплін, що разом з прагматичним компонентом включатимуть й усебічно розвивальний.

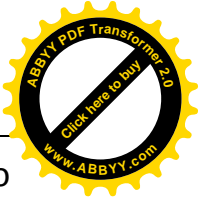
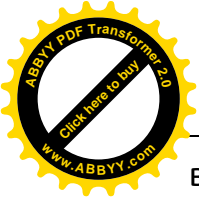
Питання розвитку інтелектуальних якостей особистості через задоволення її особистісних, кордоцентричних за своєю суттю, потреб глибоко проаналізоване П. Юркевичем у його теорії української «філософії серця» [6]. Ключовим поняттям цієї гносеологічної концепції є свобода духу, ества, яка визначає вектори пізнавальної діяльності людини та є найпотужнішим стимулом до будь-якої продуктивної діяльності, особливо розумової.

Співвідносячи це переконання з метою сучасної вищої освіти – формуванням інтелектуально розвиненої і творчо мислячої особистості вчителя, наголосимо на його оптимальності для реалізації суб'єкт-суб'єктного підходу навчання у вищій школі. Доведене мислителями-кордоцентристами (Г. Сковородою, Ф. Прокоповичем, І. Копинським та ін.) домінування «емоцію» над «раціо» в українській ментальності вимагає передусім дієвого впливу на світосприйняття майбутнього педагога. Воно є основою формування його професійної компетентності, внутрішньої мотивації до постійного фахового саморозвитку.

Так, досліджуючи витоки морального й духовного буття людини, педагог і філософ П. Юркевич ще наприкінці XIX століття дійшов до основного положення програми особистісно зорієнтованого навчання – виділення як його основної мети не набуття сукупності знань чи функціональних професійних навичок, а повноцінного становлення особистості. Схарактеризований П. Юркевичем «вільний емпіризм» має велике значення для сучасної вищої педагогічної освіти, оскільки ставить за мету звернення до суб'єктивної індивідуальності кожного учасника навчального процесу.

Майбутній педагог, який освоює обрану професію відповідно до особистісних потреб, задовольняє їх у процесі навчання, вчиться орієнтувати свою творчу освітню діяльність на розкриття потенціалу учнів. Він не просто вимагатиме від школярів відтворення поданого навчального матеріалу, а й оцінюватиме результат власної роботи мірою самореалізації кожного учня на уроках зі своєї дисципліни.

Зазначений критерій діагностичного мислення нової генерації вчителів формуватиметься не лише шляхом теоретичного вивчення, а й організацією

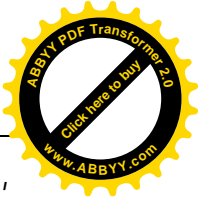

всього навчально-виховного процесу у вищій педагогічній школі, тобто матиме широку й дієву практичну спрямованість. П. Юркевич описує механізм дії цього принципу так: «абсолютна ідея, перш ніж пояснить вона коло явищ, сама приймає натуру цих явищ, сама постає з плоттю і кров'ю тих істот, яким вона повинна дати буття і все багатство життя» [6, 149]. Отже, для того щоб будь-який прогресивний освітній принцип втілювався у практичній діяльності студента вищого педагогічного навчального закладу, він повинен не просто зафіксуватися у його свідомості, а стати елементом світоглядної позиції людини. Тому настільки важливою стає відповідність змісту нових освітніх програм, складених за вимогами Болонської системи, кордоцентричній суті української ментальності.

У сучасній педагогічній науці поки що відсутні розвідки, в яких би подавалася комплексна методика формування фахового світогляду майбутнього вчителя в умовах глобалізації освіти з урахуванням кордоцентричного етнокультурного компонента. Проте спостерігається значний інтерес сучасних науковців до емпіричного і гносеологічного потенціалу кордоцентричної філософії. Так, креативний, акціональний та інтроспективний аспекти цього культурного явища розглядаються у праці Я. Гнатюка «Український кордоцентризм: історико-філософський аналіз» [1], а дію кордоцентричного компонента ментальності в умовах сучасності аналізує Н. Ковальчук у статті «Українська культура в контексті глобалізації» [3]. Досить змістовим є дослідження розвитку української кордоцентричної думки, здійснене К. Ісаєнко в науковій публікації «Кордоцентрична філософія як рецептивний детермінант у художній свідомості Пантелеймона Куліша» [2]. Зазначені дослідницькі роботи можуть стати теоретико-методологічною основою низки досліджень, які репрезентуватимуть практичну реалізацію принципів кордоцентричної філософії у вищій педагогічній школі.

Мета статті – розкрити суть і закономірності становлення кордоцентричного світогляду майбутніх педагогів як одного з аспектів їх повноцінного саморозвитку в умовах глобалізації освіти.

Виклад основного матеріалу. Однією з найактуальніших проблем сучасної вищої педагогічної освіти є формування позитивної мотивації студентів до майбутньої професійної діяльності. На жаль, сьогодні досить мало молодих людей, які освоюють педагогічні спеціальності, плануючи пов'язати подальшу кар'єру із загальноосвітньою школою. Так, результати соціологічного опитування студентів Сумського державного педагогічного

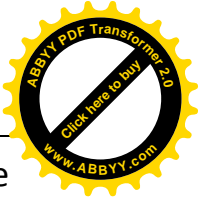
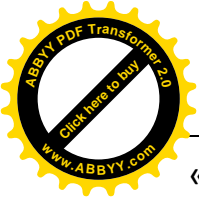

університету ім. А. С. Макаренка, вибірка якого становила 60 чоловік, показали, що лише 17% респондентів у всякому разі обрали б роботу шкільного вчителя, навіть маючи інші, «вигідніші» варіанти працевлаштування, як-от: відкриття власної справи, зайнятість у сфері приватного бізнесу, робота у престижній державній установі та ін. Це свідчить про те, що 83% опитаних не мають достатньої внутрішньої мотивації до вибору професії, яку теоретично повино сформувати навчання в педагогічному університеті.

На їхнє небажання працювати в загальноосвітній школі впливають як об'єктивні (відносно невисока заробітна плата; значні інтелектуальні навантаження; стереотипи про негативні аспекти вчительської професії, поширені в суспільстві), так і суб'єктивні чинники. До останніх можемо віднести психологічну неготовність до роботи з дітьми, невпевненість у власних силах, перестороги щодо професійної стабільності в майбутньому.

Оскільки ліквідація об'єктивних чинників негативного ставлення до фаху педагога є актуальним, але навряд чи досяжним для виконання в межах одного навчального закладу завданням, слід зосередитися на подоланні суб'єктивних бар'єрів. Найефективнішим способом боротьби з ними вважаємо становлення кордоцентричного світогляду студентської молоді, пріоритети якого базуються не на суто раціональному розрахунку користі та престижності, а на духовній самореалізації освітянина в його роботі.

Учительська професія, яка завжди містить певну міру альтруїзму, відданості своїй справі (пригадаймо славнозвісну тезу В. Сухомлинського: «Серце віддаю дітям...»), несумісна з тією філософією користування, що активно просочується в український простір із Заходу та накладає значний відбиток на процес болонізації освіти. Кредитно-модульна система передбачає оцінювання певної сукупності знань студента за сумою набраних балів, тобто суто функціональну, об'єктивну відповідність фіксованим вимогам. При цьому часто не враховується той факт, що навіть досконале знання теорії окремої дисципліни не у всіх випадках передбачає належне сприйняття її світоглядного компонента. Так, наприклад, студент, який виконує індивідуальне дослідницьке завдання на тему «Педагогічні погляди Василя Сухомлинського», але не вважає ці погляди потрібними для власної освітньої діяльності, навряд чи дістане практичну користь від наукової роботи. Значно доцільнішим методом перевірки рівня володіння матеріалом, на нашу думку, було б проведення творчого диспуту чи

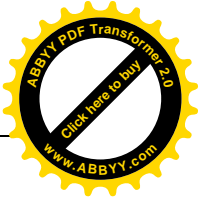
«круглого стола», в межах якого молода особистість може не лише показати знання педагогіки В. Сухомлинського, але й виразити ставлення до його концепції у процесі живого спілкування.

У випадку написання індивідуального дослідницького завдання виклад авторської позиції можливий лише у вигляді систематизованого за певними вимогами письмового монологу, а динамічне обговорення в насамперед активізує кордоцентричний компонент пізнання, «емоцію», що найчастіше визначає світоглядні переконання носіїв української етноментальності. Інноваційні методи здійснення навчально-виховного процесу, якими є «круглий стіл» і диспут, якнайкраще сприяють проявам сильних сторін студентства: уміння виступати перед аудиторією, формулювати і ставити запитання, позиціонувати власну думку тощо.

Наявність можливостей для реалізації свого потенціалу викликає у майбутнього педагога позитивні враження, що за ситуативною асоціацією співвідносяться ним з дослідженим матеріалом. Систематичне й цілеспрямоване створення таких навчальних ситуацій через кордоцентричний (почуттєво-асоціативний) компонент формує цілісне творче ставлення студентів педагогічних ВНЗ до своєї професії.

Ця освітня технологія водночас є ефективним способом протистояння надмірній стандартизації викладання навчальних предметів, яка є недоліком роботи багатьох випускників педагогічних університетів. Дипломований учитель, який не вміє чи не вважає за потрібне формувати власний педагогічний стиль, найчастіше неспроможний до фахової творчості саме через недорозвиненість світоглядного й мотиваційного компонентів своєї професійної компетентності. Подібний суттєвий недолік спеціальної підготовки, мабуть, пов'язаний з тим, що вона не включала розвиток кордоцентричного елементу свідомості колишнього студента у процесі навчання у ВНЗ. Складне соціокультурне та психологічне явище, що дістало назву «любов до професії», не сформувалося повноцінно. Як наслідок, його відсутність перешкоджає досягненню навчальної, розвивальної й виховної мети освітнього процесу навіть за умови належного володіння педагогом теоретичними і практичними вміннями за спеціальністю.

Можемо стверджувати, що високоякісна фахова підготовка майбутнього педагога залежить від формування дієвого світоглядного переконання «Я – педагог» не менше, ніж від якості предметних знань. Тому ми розглядаємо раціоналістичний і кордоцентричний компоненти процесу

оволодіння педагогічною професією як рівнозначні та взаємодоповнюючі.

Рівновага їх впливів на кінцевий результат вищої педагогічної освіти має вирішальне значення в умовах глобалізації освітнього процесу. Сьогодні, з одного боку, посилюються вимоги до професійних знань та ерудованості вчителя загальноосвітньої школи, а з другого – виникає потреба у збереженні самобутності української педагогічної освіти, що містить багатовіковий досвід адаптації до нашої етноментальності. Формування кордоцентричного світогляду майбутнього педагога, який синтезує замилювання улюбленою справою та критичний підхід до вивчення спеціальних дисциплін, у такому разі є ідеальним способом гармонізації обох критеріїв.

Студент педагогічного університету, що розглядає обрану ним професію крізь призму кордоцентричного світобачення, бачить у ній насамперед систему особистісного самовдосконалення, задоволення потреб власної духовності. Це спонукатиме його до протистояння стереотипам утилітарності, обмеженості користувацькими інтересами. Він не зводитиме процес навчання до «збирання балів», оскільки це означатиме для нього недопустиму особистісну примітивізацію. Усвідомлюючи необхідність високих навчальних показників, майбутній педагог водночас буде прагнути й до розкриття свого фахового потенціалу, тобто до високоефективної творчої освітньої діяльності.

Зважаючи на це, можна зробити такі **висновки**:

1. Формування кордоцентричного світогляду майбутніх педагогів є невід'ємним складником оптимізації положень Болонської хартії і традицій української педагогіки, що увібрали етнопсихологічну й етнокультурну самобутність нації.

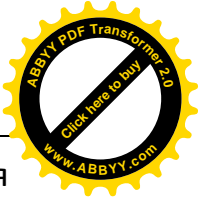
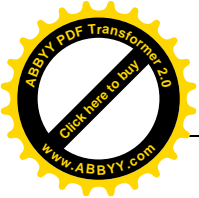
2. Шляхами формування кордоцентричного світогляду студентів вищих педагогічних навчальних закладів є:

– перегляд змісту навчальних програм із фахових та загальнопедагогічних дисциплін відповідно до концептуальних засад української кордоцентричної філософії й педагогіки;

– використання інноваційних форм організації академічних занять у вищих навчальних закладах (зокрема диспутів і «круглих столів»);

– уведення факультативних курсів, що сприяють розвитку інтелектуального й етнокультурного потенціалу студентства;

– заохочення волонтерської педагогічної діяльності майбутніх учителів з метою їх професійної самореалізації;

– складання індивідуальних виховних програм для покращання мотивації студентів педагогічних ВНЗ до вибору професії вчителя.

3. Кордоцентричний підхід до освоєння фаху є дієвим засобом саморозвитку й самореалізації студента у процесі навчання в педагогічному університеті та запорукою високої якості його майбутньої професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк Я. Український кордоцентризм: історико-філософський аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.05. «Історія філософії» / Я. Гнатюк. – Івано-Франківськ, 2005. – 19 с.
2. Ісаєнко К. Кордоцентрична філософія як рецептивний детермінант у художній свідомості Пантелеймона Куліша [Електронний ресурс] / К. Ісаєнко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ltkp/2010_57/fil/fil5.pdf.
3. Ковальчук Н. Українська культура в контексті глобалізації [Електронний ресурс] / Н. Ковальчук. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Api/2010_24/1.pdf.
4. Цимбалюк Н. Особливості адаптації системи вищої освіти в Україні до умов Болонського процесу [Електронний ресурс] / Н. Цимбалюк. – Режим доступу : http://www.culturalstudies.in.ua/kn_10.php.
5. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К., 1992. – 230 с.
6. Юркевич П. Философские произведения / П. Юркевич. – М., 1990. – 318 с.

РЕЗЮМЕ

В. А. Матвеева. Становление кордоцентрического мировоззрения будущих педагогов как один из аспектов их полноценного саморазвития в условиях глобализации образования.

В статье обосновано потребности в формировании кордоцентрического мировоззрения студентов высших педагогических учебных заведений, которое является неотъемлемым условием их профессионального становления, важным этапом национального и морально-эстетического воспитания студенческой молодежи, одним из факторов эффективного усвоения и творческого переосмысления будущими педагогами этнокультурных ценностей украинской нации.

Ключевые слова: национальное воспитание, кордоцентризм, мировоззрение, глобализация, Болонский процесс, унификация, субъект-субъектный подход, саморазвитие.

SUMMARY

V. Matveeva. The formation of the cordocentral world-view of future teachers as one of the aspects of their valuable self-development in the terms of educational globalization.

The article is devoted to the substantiation of the need for the formation of the cordocentral world-view of the students of high pedagogical educational establishments, which is: the imprescriptible condition of their professional maturing; the important stage of national, moral and ethical upbringing of young students; one of the factor's of the effective mastering and the creative rethinking of ethnocultural valuable of Ukrainian nation by the future teachers.

Key words: national upbringing, cordocentrism, world-view, globalization, Bologna process, unification, subject-domain approach, self-development.